

onlineDEU

Öğretim Elemanı Kılavuzu

Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öneriler

online.deu.edu.tr
onlinetip.deu.edu.tr

- Ekim, 2020 -

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK UYGULAMALARI

Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği ilkesi kapsamında, özel gereksinimli öğrencilerin ders süreçlerine etkin katılımlarını sağlamak ve bağımsız hareket edebilmelerine yönelik erişilebilirlik olanaklarını arttırmak amacıyla, uzaktan öğretim sürecinden olumsuz etkilenme potansiyeline sahip engel türleri dikkate alınarak uygulamaya yönelik ipuçları oluşturulmuştur. Aşağıda yer alan hususlar çerçevesinde, öğretim elemanlarımızın “uzaktan öğretimde erişilebilirlik uygulamaları”na yönelik farkındalığının sağlanarak sürece destek vermeleri amaçlanmaktadır.

Öğretim Elemanlarının Genel Sorumlulukları

- Öğretim elemanı özel gereksinimli öğrencilerin bilgilerini kişisel verilerin korunması ilkesi çerçevesinde muhafaza eder ve her bir başvuru için akademik uyarlamalara yönelik düzenlemeleri gizlilik içerisinde yapar.
- Ders materyallerinin erişilebilir formatlarda sunulması ve akademik uyarlamalar konusunda hazırlık yapar.
- Uyarlama mektubunda tanımlanmış olan koşullara uygun olarak ödev ve sınav uygulamaları ile ilgili tedbirleri alır ve uygular.
- Sınavların çevrimiçi (online) yapılacağı durumlarda öğrencinin oluşturulan sınavlara erişilebilirliğini önceden test eder.

ERİŞİLEBİLİR DERS MATERYALLERİNİN OLUŞTURULMASI

Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenimleri süresince engel türleri dikkate alınarak ders öncesinde, sırasında ve sonrasında ders çalışma ve dersi takip etme süreçlerinde ihtiyaç duydukları ders kaynaklarının erişilebilirliğinin sağlanması esastır.

- Basılı ya da erişilebilir formatlarda olmayan ders kaynakları (ders notları, ders kitapları, slaytlar vb.) erişilebilir doküman formatlarında (doc, docx, rtf, pdf, txt, epub vb.) dijital ortama taşınarak oluşturulur. Görme yetersizliği olan öğrenciler için dokümanlarda yer alan görsel öğelere açıklayıcı alt metin (alternatif metin) eklenir.
- Ders materyalleri oluşturulurken okumayı kolaylaştıran yazı stilleri kullanılır. (Calibri, Arial, Times New Roman vb.)
- Ders esnasında kullanılan sunularda kullanılan yazı tipi boyutunun okunmaya elverişli büyüklükte olması sağlanır.
- Ekran okuyucu kullanan öğrenciler için resim (jpg, jpeg, bmp, png, gif vb.) formatındaki PDF dosyaları erişilebilir değildir. PDF dosyalarının okunabilir, arama yapılabilir ve karakter seçimi yapılabilir bir şekilde oluşturulması sağlanır.
- PDF formatındaki metinlerde bulunan altı çizili sözcük ve cümleler, görme yetersizliği olan öğrencilerin kullandığı ekran okuyucu yazılımlar tarafından okunabilir nitelikte değildir. Dijital ortamda doküman oluşturulurken altı çizili sözcüklere yer verilmemesi ya da mevcut dokümanların Word formatına aktarılması sağlanır.
- Powerpoint dosyalarının (ppt) slayt içerikleri, görme yetersizliği olan öğrencilerimizin erişimini kolaylaştırmak için metin haline dönüştürülerek ders öncesinde kendilerine sunulur.

GÖRSEL VE İŞİTSEL DERS MATERYALLERİNİN ERİŞİLEBİLİR HALE GETİRİLMESİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

Derslerde kullanılan fotoğraf, resim, grafik, tablo, şema, çizim, diyagram, video, ses kaydı, powerpoint sunumu vb. materyaller, görsel ve işitsel ders öğeleridir. Ders içeriklerinde yer alan görsel ve işitsel öğelerin engel türleri dikkate alınarak erişilebilirlikleri sağlanır.

Görsellere Açıklayıcı Alt Metin Ekleme (Alternatif Metin): Alternatif metin, görsel öğelerin içeriklerinin anlatıldığı açıklayıcı metinlerdir. Görme yetersizliği olan öğrenciler ekran okuyucu yazılımları ile görsel öğelere yerleştirilen açıklayıcı alt metinleri okuyabilirler. Ders anlatımında sunularda kullanılan dijital formattaki fotoğraf, resim, grafik tablo, şema, çizim vb. içeriklerin, erişilebilir olması için görsel ders materyallerine açıklayıcı alt metin eklenmelidir.

Ders dokümanlarında yer alan görsellerin niteliklerine göre farklı uygulamalar önerilmektedir:

Basit Görseller: Görsele kısa ve açıklayıcı metinler eklenir.

Karmaşık Görseller: Görüntünün üstüne ve/veya altına daha fazla ayrıntı içeren bir paragraf eklenir.

Dekor/Biçimlendirme Amaçlı Görseller: Öğrenmeye katkısı olmayan sadece görsel amaçlı yer verilmiş öğelere alt metin eklenmesine gerek yoktur.

Tabloların Erişilebilir Hale Getirilmesi: Tabloların erişilebilir hale getirilmesi için, yapılarına göre basit ya da karmaşık tablolarda, tablonun neyi amaçladığı belirtilerek, veriler arasındaki ilişkinin detaylı bir şekilde açıklaması yapılır.

Görsel Öğelerin ve Videoların Sesli Betimleme ile Erişilebilirliğinin Sağlanması:

Görme yetersizliği olan öğrenciler için video, fotoğraf, resim, vb ders içeriklerinin sesli betimleme ile erişilebilir hale getirilmesi bir başka seçenektir. Görsel öğeler, görme yetersizliği olan öğrenciler için sesli betimleme yapılarak, videolardaki alt yazılar ise metin haline dönüştürülerek erişilebilir hale getirilir.

Ders anlatımı sırasında kullanılan ya da ders kaynağı olarak sunulan görsel öğelerin (video, fotoğraf, resim, grafik, tablo, diyagram, şema vb.) sesli betimlemesi yapılırken anlatımın, içerikte yer alan değerler, kavramlar ve süreçlerin bütünlük içinde ve kavramayı sağlamaya yönelik olmasına özen gösterilir. Öğrenmeye katkısı olmayan görsel detaylara betimlemede yer verilmemelidir.

Videoların ve Ses Dosyalarının Metin Aracılığıyla Erişilebilir Hale Getirilmesi:

İşitme yetersizliği olan öğrenciler için videolarda alt yazı olmaması durumunda altyazı oluşturularak erişilebilir hale getirilir. Ses dosyalarının içeriği ise ses çözümlemesi yapılarak metin haline dönüştürür, doküman olarak öğrenciye sunulur.

ENGEL TÜRLERİNE GÖRE ERİŞİLEBİLİR DERS VE SINAV UYGULAMALARI

Görme Yetersizliği

- Ders anlatımı sırasında kullanılan sunuların/slaytların erişilebilir formatlarda düzenlenmiş dokümanları ders öncesi öğrenciye iletilir.
- Ders anlatımı sırasında kullanılan sunularda görsel içerikler için sesli betimleme yapılır.
- Ders sırasında ve ders dışında yapılan bilgilendirme ve duyuruların, sesli olarak ya da ses dosyası halinde yapılması sağlanır.
- Ders esnasında kullanılan sunu içeriklerinin, az gören öğrenciler için yeterli büyüklükte olması sağlanır.
- İhtiyaç ve talep durumunda ödevlerin ses dosyası halinde sunulmasına izin verilir.
- Ödevlerde, yazım ve imla kurallarının değerlendirilmesinde daha toleranslı olunması önerilir.
- Ödev teslimi ve sınav uygulamalarında ek süre verilir.
- Sınav materyalleri erişilebilir formatlarda hazırlanır.

İşitme Yetersizliği

- Öğrencinin işitme kaybı düzeyi ve ihtiyaçları doğrultusunda dersin erişilebilirliği için uygun yöntem veya yöntemler belirlenir.
- Öğrencinin işitme yetersizliği düzeyine göre ihtiyaç halinde, ders anlatımı sırasında kullanılan sunuların/slaytların erişilebilir formatlarda düzenlenmiş dokümanları ders öncesi öğrenciye iletilir.
- Bazı işitme yetersizliği durumlarında kişinin gelişim düzeyine bağlı olarak kelime dağarcığı ve anlamsal ilişki kurabilme yeteneği farklılık gösterebilir. Bu durumlarda ders dokümanlarının, ödevlerin ve sınav sorularının açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilir.

- Total işitme kaybı olan öğrenciler için ya da işitme cihazıyla ders takibinin yapılamadığı durumlarda ders dokümanlarının öğrenciye iletilmesi sağlanır. Ders dokümanlarının, anlaşılır ve sade bir dille hazırlanmasına özen gösterilmelidir.
- Dersin kaydedilerek ders anlatımının metin haline dönüştürülmesi ya da ders videosu için alt yazı oluşturularak öğrenciye iletilmesi sağlanır.
- Mekandaki iç-dış seslere bağlı arka plan gürültüsünün engellenmesine özen gösterilir.
- Öğrencinin dudak okuyarak dersi takip edebilmesi için ihtiyaç duyulması halinde öğretim elemanının görüntüsünün ekranda yer alması sağlanır. Çok hızlı olmayan bir anlatım, dudak okumayı kolaylaştıracaktır.
- Ders esnasında ve ders dışında bilgilendirme ve duyuruların yazılı olarak yapılması sağlanır.
- Ödev teslimi ve sınav uygulamalarında ek süre verilir.
- Sınav materyalleri erişilebilir formatlarda hazırlanır.

Otizm Spektrum Bozuklukları, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Öğrenme Güçlüğü, Duygusal Davranışsal Bozukluklar

- Ders anlatımı sırasında kullanılan sunuların/slaytların erişilebilir formatlarda düzenlenmiş dokümanları ders öncesi öğrenciye iletilir.
- Ders notları, ödevler ve sınav soruları içeriklerinin açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilir.
- Planlama becerilerinde sorun yaşayan öğrenciler için ders kapsamında, öğretim elemanının beklentileri, ödev teslimi ve sınav tarihleri, açık ve net bir şekilde öğrenciye sunulmalıdır.
- Metin büyüklüğü fazla olan ödev ve sınav sorularında, okuma ve okuduğunu anlama sorunları yaşayan öğrenciler için ilgili metin, bölümlere ayrılarak öğrenciye sunulmalıdır.
- Öğrencinin okuma yükünün azaltılması amacıyla ders notlarının bilimsel ve eğitsel özelliklerinin yeterli düzeyde olmasına dikkat edilerek, öğrenmeye

katkısı olmayan detaylardan arındırılması, sorumlu olduğu ders konularının sınırlandırılması sağlanır.

- Öğrencinin dersi tekrar izleyebilmesi için dersin kaydına ulaşması sağlanır.
- Öğrencinin dersi takip etme ve anlamada yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi için öğrencinin, gerektiğinde ailesi ile ilişki kurularak takibine özen gösterilir.
- Sosyal etkileşimde sınırlılıklar yaşayan Otizm spektrum bozuklukları tanılı öğrenciler, sözlü sunum gibi anlatım gerektiren sorumluluklardan kaçınabilmektedir. Bu öğrenciler için sözlü anlatım içeren sorumluluklara alternatif olabilecek ve kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri yazılı ödevler verilir.
- Ödev teslimi ve sınav uygulamalarında ek süre verilir.
- Sınav materyalleri erişilebilir formatlarda hazırlanır.

Konuşma Yetersizliği

- Konuşma yetersizliği olan öğrencilere, sözlü ödevlerin yerine yazılı ödevlerin verilmesi tavsiye edilir.

Ortopedik Yetersizlik

- Kas hastalıkları olan ve el kullanımı ile ilgili güçlük yaşayan öğrencilere ödev teslimi ve sınav uygulamalarında ek süre verilir.

* * *

Erişilebilirlik uygulamalarına ilişkin detaylı bilgi için Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü ile iletişime geçebilirsiniz.

Bu rehber,

Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü desteğiyle, 2020-2021 Güz döneminde Öğretim Elemanlarımız için Prof. Dr. Bahar BARAN editörlüğünde DEUZEM tarafından hazırlanmıştır. Bu rehberin hazırlanmasında katkıda bulunan Buca Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri Prof. Dr. Diğdem M. SİYEZ, Doç. Dr. Berna CANTÜRK GÜNHAN, Doç. Dr. Aybüke PABUÇCU AKIŞ, Dr. Öğr. Üyesi Zekiye ÖZGÜR, Dr. Arş. Gör. Yasemin KAHYAOĞLU ERDOĞMUŞ ve Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğüne teşekkür ederiz.